

Joint ventures in de jaarrekening

Egbert Eeftink en Ronald de Feijter

SAMENVATTING Naar verwachting zal de International Accounting Standards Board (IASB) begin 2010 een nieuwe standaard publiceren over de verslaggeving van gezamenlijke regelingen (*joint arrangements*), inclusief joint ventures. Volgens deze standaard zal proportionele consolidatie van joint ventures onder IFRS niet langer zijn toegestaan, maar zal waardering volgens de *equity*-methode moeten plaatsvinden. In dit artikel worden de belangrijkste aspecten van de verwachte inhoud van deze nieuwe standaard beschreven. Ook wordt ingegaan op het belangrijkste argument van de IASB om proportionele consolidatie niet langer toe te staan, te weten strijdigheid met het *framework*. Daarbij wordt geconcludeerd dat er veel valt aan te merken op de tot nu toe door de IASB gegeven onderbouwing voor het elimineren van proportionele consolidatie. Een bredere en meer fundamentele benadering van het vraagstuk had de voorkeur verdiend.

RELEVANTIE VOOR DE PRAKTIJK De wijze van verslaggeving met betrekking tot joint ventures is relevant voor de praktijk van de jaarrekening en de financiële analyse. De verwachte nieuwe standaard van de IASB over joint arrangements zal belangrijke consequenties hebben voor ondernemingen die hun belangen in joint ventures thans verwerken volgens de methode van de proportionele consolidatie, omdat deze verwerkingsmethode niet langer zal worden toegestaan.

1. Inleiding

Samenwerkingsverbanden, allianties of andere gezamenlijke activiteiten zijn aan de orde van de dag. In veel gevallen vindt deze samenwerking plaats in de vorm van joint ventures of aanverwante gezamenlijke regelingen. Deze bijdrage gaat in op enkele belangrijke aspecten van financiële verslaggeving inzake joint ventures. Vanuit de optiek van de deelnemer in een joint venture zijn de belangrijkste verslaggevingsvraagstukken¹:

- de verwerkingsmethode van het belang in de joint venture door de deelnemer in zijn geconsolideerde jaarrekening. Daarbij zijn onder IAS 31 *Interests in Joint Ventures* twee alternatieven toegestaan, die volgens praktijkonderzoeken (zie hierna) beide breed in de praktijk worden toegepast:

1) proportionele consolidatie;

2) de *equity*-methode

- de wijze van verwerking van transacties met de joint venture, waaronder de wijze van verwerking van inbreng van activa door de deelnemer bij de oprichting van de joint venture.

De internationale verslaggevingsregels omtrent deze vraagstukken zijn momenteel opgenomen in IAS 31 *Interests in Joint Ventures*. Vooral het eerste vraagstuk is op dit moment actueel, aangezien de IASB naar verwachting tin het eerste kwartaal van 2010 een nieuwe standaard over dit onderwerp zal uitbrengen die de bestaande IAS 31 zal vervangen. Deze nieuwe standaard volgt op de in september 2007 gepubliceerde *Exposure Draft 9 Joint Arrangements* (verder: ED 9). De definitieve standaard was ten tijde van het schrijven van dit artikel nog niet beschikbaar. Wij hebben ons voor dit artikel daarom moeten baseren op ED 9 en de op de IASB-website opgenomen voorlopige wijzigingsbesluiten in de periode tot en met september 2009.

Eén van de kernpunten van de verwachte nieuwe IFRS-standaard is dat proportionele consolidatie van joint ventures niet langer zal zijn toegestaan, maar dat toepassing van de *equity*-methode verplicht zal worden. Het vervallen van de mogelijkheid van proportionele consolidatie (zoals nu opgenomen in IAS 31) vloeit voort uit het korte termijn convergentieproject van de IASB gericht op het verminderen van de verschillen tussen IFRS en US GAAP². Daarnaast wil de IASB bestaande verslaggevingskeuzes in IFRS-standaarden zoveel mogelijk elimineren. Vanwege deze actualiteit is een groot deel van deze bijdrage gericht op de discussie rondom proportionele consolidatie dan wel verwerking volgens de *equity*-methode.

Bij proportionele consolidatie worden de individuele activa, verplichtingen, opbrengsten en kosten van de joint venture proportioneel (naar rato van het aandeel van de deelnemer) opgenomen en post voor post samengevoegd met soortgelijke posten in de geconsolideerde jaarrekening van de deelnemer. Bij de *equity*-methode wordt het belang in een joint venture als één post opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening van de deelnemer, waarbij deze ene post in feite het saldo vormt van het aandeel van de deel-

nemer in de onderliggende activa en verplichtingen van de joint venture. Onder de equity-methode wordt het belang in de joint venture initieel op kostprijs gewaardeerd, waarna deze boekwaarde wordt aangepast op basis van het aandeel van de deelnemer in de winst of het verlies van de joint venture en in de gedeclareerde dividenden. De waardemutaties in de activa en verplichtingen komen op deze wijze gesaldeerd tot uitdrukking in de waardering van de joint venture. Deze methode wordt daarom wel aangeduid met 'one-line consolidation'.

De opbouw van deze bijdrage is als volgt: in paragraaf 2 illustreren wij de relevantie van het onderwerp voor de praktijk van de financiële verslaggeving. In paragraaf 3 bespreken wij de belangrijkste aspecten van de verwachte inhoud van de nieuwe standaard, in vergelijking met de huidige IAS 31. Daarbij besteden wij ook kort aandacht aan het tweede hiervoor genoemde vraagstuk, namelijk de verwerking van transacties met een joint venture. In paragraaf 4 gaan wij nader in op de vraag waarom de verwerking van joint ventures volgens proportionele consolidatie dan wel de equity-methode tot discussie leidt. Daarbij betrekken wij diverse aspecten van het framework voor de financiële verslaggeving van de IASB, alsmede geselecteerde literatuur. In paragraaf 5 geven wij enkele conclusies en afsluitende opmerkingen. Daarbij plaatsen wij de verwachte nieuwe IFRS-standaard in een kritische context.

2. Relevantie voor de praktijk

In het verleden zijn diverse praktijkonderzoeken gedaan naar de verwerking van joint ventures in de jaarrekeningen van deelnemers. Hierbij is onder meer geïnventariseerd in welke mate proportionele consolidatie plaatsvindt versus verwerking volgens de equity-methode.

KPMG en Von Keitz (2006) onderzochten 199 jaarrekeningen van IFRS-toepassers uit verschillende landen over het jaar 2005, waarbij er in 144 jaarrekeningen sprake was van joint ventures. In vijftig procent van de jaarrekeningen werd proportionele consolidatie toegepast en in vijftig procent vond verwerking volgens de equity-methode plaats. De verdeling van de toegepaste methode per bedrijfstak liet geen belangrijke afwijkingen zien ten opzichte van het gemiddelde. De eveneens onderzochte verdeling naar land van herkomst liet wel significante verschillen zien: Franse en Spaanse ondernemingen pasten in ruime meerderheid proportionele consolidatie toe (respectievelijk tachtig procent en 87 procent), terwijl ondernemingen uit Duitsland, Engeland en Hong Kong in meerderheid gebruikmaakten van waardering volgens de equity-methode (respectievelijk 67 procent, 81 procent en negentig procent). Deze verschillen worden zeer waarschijnlijk verklaard uit de vóór 2005 in deze landen van toepassing zijnde lokale verslaggevingsvoorschriften inzake joint ventures. Het aantal Nederlandse onderne-

mingen in het onderzoek was beperkt (zestien), waarbij er negen (56 procent) proportionele consolidatie toepasten en zeven (44 procent) de equity-methode.

De Bos en Pronk (1998) onderzochten de jaarrekeningen 1997 van 45 Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. In 32 jaarrekeningen was sprake van gezamenlijke regelingen, in 28 gevallen daarvan ging het om joint ventures. In 59 procent van die gevallen werd proportionele consolidatie toegepast, in 29 procent waardering volgens de vermogensmutatiemethode⁴ (vergelijkbaar met de equity-methode) en in twaalf procent van de gevallen was de verwerkingwijze onbekend. Deze percentages weken niet significant af van een eerder onderzoek uit 1990.

Uit deze inventarisaties kan worden afgeleid dat proportionele consolidatie van joint ventures veelvuldig wordt toegepast, met name in continentaal-Europese landen. Daar staat tegenover dat de equity-methode in veel Angelsaksische landen in veel gevallen verplicht is. Een uitzondering daarop vormt Canada, waar tot op de dag van vandaag proportionele consolidatie verplicht is⁵. Maar ook tussen de verslaggevingsvoorschriften van diverse Angelsaksische landen bestonden (respectievelijk: bestaan) aanzienlijke verschillen. Uit Milburn en Chant (1999) en Nobes (2002) kunnen diverse verschillen tussen de van toepassing zijnde definities en methoden in Australië, Canada, Nieuw Zeeland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten worden afgeleid.

Dat het effect van het toepassen van proportionele consolidatie dan wel de equity-methode significant is voor kerngrootheden in de jaarrekening en daarmee voor de financiële analyse, blijkt uit onderzoek van onder andere Graham e.a. (2003). Zij onderzochten de jaarrekeningen van 158 Canadese beursgenoteerde ondernemingen over de periode 1995-2001. Bij 78 ondernemingen was binnen deze periode sprake van joint ventures, die onder Canadian GAAP proportioneel worden geconsolideerd (309 waarnemingen). De waargenomen balansen en winst- en verliesrekeningen werden door de onderzoekers pro forma herrekend op basis van de equity-methode. Als gevolg van de herrekening daalden de totale activa (verplichtingen) van desbetreffende ondernemingen met gemiddeld 7,35 procent (14,18 procent); de totale omzet (kosten) daalde met gemiddeld 13,50 procent (11,96 procent). Onder toepassing van de equity-methode is de nettowinstmarge (nettowinst/omzet) hoger en is de leverage-ratio (verplichtingen/eigen vermogen) lager.

Bauman (2003) onderzocht het omgekeerde voor 228 beursgenoteerde industriële ondernemingen uit de Verenigde Staten over de jaren 2000 en 2001, waarbij joint ventures volgens de equity-methode waren verwerkt. Daarvan verschaften negentig ondernemingen in de toelichting voldoende informatie om tot een pro forma herrekening van balans en winst- en verliesrekening te komen op basis

van proportionele consolidatie. Voor 75 ondernemingen voerde Bauman een pro forma proportionele consolidatie uit over de jaren 2000 en 2001 (150 waarnemingen). Daardoor stegen de totale activa (verplichtingen) met gemiddeld 11,2 procent (22,6 procent) en nam de omzet toe met gemiddeld 17,5 procent. Gemeten naar een materialiteitsgrens van vijf procent, had het proportioneel consolideren in veel gevallen een materieel effect: in 54,7 procent van de waarnemingen bedroegen de off-balance sheet activa meer dan vijf procent van de gerapporteerde activa; in 73 procent van de waarnemingen bedroegen de off-balance sheet verplichtingen meer dan vijf procent van de gerapporteerde verplichtingen en in 73 procent van de waarnemingen bedroeg de proportioneel geconsolideerde omzet meer dan vijf procent van de gerapporteerde omzet. Uit het vorenstaande concluderen wij dat het toepassen van proportionele consolidatie of de equity-methode relevant is voor de praktijk van de jaarrekening en de financiële analyse. Wij baseren dit op (a) het significante percentage ondernemingen waarbij sprake is van joint ventures of soortgelijke gezamenlijke regelingen, (b) de brede verspreiding van zowel proportionele consolidatie als de equity-methode en (c) het in veel gevallen significante effect op kerngrootheden in de jaarrekening. Het schrappen van de mogelijkheid van proportionele consolidatie zal naar verwachting voor een belangrijk aantal ondernemingen consequenties hebben voor hun geconsolideerde jaarrekening onder IFRS, onder meer in diverse continentaal Europese landen en in Canada.

3. Regelgeving inzake verslaggeving met betrekking tot joint ventures

In deze paragraaf bespreken wij de belangrijkste aspecten van de verwachte inhoud van de nieuwe standaard, gebaseerd op ED 9, in vergelijking met de huidige IAS 31. Daarbij besteden wij aandacht aan de belangrijkste verschillen tussen de huidige standaard en de (verwachte) nieuwe standaard. Aan het eind van de paragraaf volgt nog een samenvatting van de belangrijkste verschillen tussen IFRS en de Nederlandse verslaggevingsregels.

3.1 Gezamenlijke regelingen

Een gezamenlijke regeling ('joint arrangement') wordt voor verslaggevingsdoeleinden gedefinieerd als een contractuele afspraak waarbij twee of meer partijen gezamenlijk een economische activiteit aangaan waarover zij gezamenlijk de zeggenschap hebben. Een dergelijk samenwerkingsverband kan worden uitgevoerd via een afzonderlijke entiteit, maar dat is geen noodzakelijke voorwaarde. De aanduiding 'gezamenlijke regeling' fungeert binnen ED 9 als een verzamelbegrip voor de genoemde samenwerkingsverbanden. Het begrip 'joint venture' is daarbinnen gereserveerd voor die samenwerkingsverbanden waarbij de

deelnemers uitsluitend gerechtigd zijn tot een aandeel in het eigen vermogen en het nettoresultaat van een gezamenlijke regeling (en niet in de samenstellende delen daarvan). Dergelijke regelingen zijn veelal ondergebracht in afzonderlijke juridische entiteiten, bijvoorbeeld BV's, CV's en VOF's.

De definitie van een gezamenlijke regeling bevat twee belangrijke elementen, te weten:

- Gezamenlijke zeggenschap: geen van de partijen afzonderlijk heeft de zeggenschap (*control*⁶) in de gezamenlijke regeling, maar de zeggenschap wordt gezamenlijk uitgeoefend (*joint control*). IAS 31 en ED 9 stellen als voorwaarde dat de (strategische) financiële en operationele beslissingen van de economische activiteit de unanieme instemming vereisen van de partijen die de zeggenschap delen;
- Contractueel samenwerkingsverband: voor het gezamenlijk uitoefenen van de zeggenschap zijn contractuele afspraken tussen de deelnemers noodzakelijk. Zonder dergelijke afspraken kan er geen sprake zijn van een gezamenlijke regeling. Contractuele afspraken zijn veelal schriftelijk vastgelegd en kunnen blijken uit statuten, contracten en/of notulen. Hierin zullen meestal zaken zijn geregeld als aard van de activiteiten, looptijd en beëindiging, benoeming van directie, zeggenschapsrechten van deelnemers, conflictbeslechting, kapitaalbreng door deelnemers, alsmede de verdeling van baten, lasten of resultaten tussen deelnemers. Van belang is dat uit deze afspraken blijkt dat geen van de deelnemers eenzijdig de zeggenschap heeft.

Gezamenlijke zeggenschap

Bij de vraag of sprake is van gezamenlijke zeggenschap, wordt gekeken naar de contractuele zeggenschapsrechten van de deelnemers. De relatieve eigendomsverhoudingen zijn hierbij niet doorslaggevend. Ook bij bijvoorbeeld een 60-40 procentverdeling van het eigendomsbelang over twee deelnemers, kan sprake zijn van gezamenlijke zeggenschap. Daartoe moet worden gekeken naar de aard en omvang van de rechten van elk van de deelnemers afzonderlijk en gezamenlijk.

Bij de afweging of er sprake is van de zeggenschap of de gezamenlijke zeggenschap, is onder meer het onderscheid relevant tussen defensieve rechten (*protective rights*, primair gericht op de bescherming van het belang van een minderheidsaandeelhouder) en participerende rechten (*participating rights*, gericht op het actief deelnemen van een aandeelhouder in het beleid van de deelneming). Participerende rechten, zoals invloed op het operationele budget en de benoeming en beloning van bestuurders, zullen gelet op hun aard over het algemeen zwaarder meetellen bij de

zeggenschapsvraag dan defensieve rechten. De verdeling van met name participerende rechten over de deelnemers is belangrijk voor de vraag of één van de deelnemers de zeggenschap heeft, of dat deze wordt gedeeld door meerdere deelnemers.

Indien een individuele deelnemer niet de zeggenschap of de gezamenlijke zeggenschap heeft in een joint venture, dient hij zijn belang – afhankelijk van de vraag of hij invloed van betekenis heeft – te verwerken als geassocieerde deelneming (IAS 28) of als investering (IAS 39).

Soorten gezamenlijke regelingen

In IAS 31 en ED 9 worden drie vormen van gezamenlijke regelingen onderkend, ieder met eigen kenmerken en een eigen verwerkingswijze. Deze vormen zijn:

- **Gezamenlijke activiteiten (joint operations):** het gezamenlijk uitvoeren van activiteiten gebruik makend van bepaalde activa van de deelnemers, waarbij iedere deelnemer zelf de exclusieve zeggenschap over (en veelal ook het eigendom van) die activa houdt, zijn eigen verplichtingen en kosten draagt en zijn eigen financiering regelt. Een voorbeeld hiervan is de samenwerking tussen twee farmaceutische bedrijven, waarbij de één een medicijn ontwikkelt en de ander zorg draagt voor marketing en distributie naar afnemers;
- **Gezamenlijke activa (joint assets):** het gezamenlijk uitvoeren van activiteiten, gebruikmakend van activa waarover de deelnemers gezamenlijk de zeggenschap hebben (en waarvan ze veelal ook gezamenlijk eigenaar zijn), en waarvan de deelnemers de kosten delen. Een voorbeeld is de gezamenlijke exploitatie van een netwerkkabel of een pijpleiding voor olie of gas;
- **Gezamenlijke entiteiten (joint ventures):** het gezamenlijk uitvoeren van activiteiten via een afzonderlijke rechtspersoon, die de zeggenschap heeft over de activa, verplichtingen, baten en lasten van de joint venture. De deelnemers zijn gerechtigd tot een deel van de resultaten van de joint venture. Een voorbeeld is de bouw van een complex die door twee of meer partijen is ondergebracht in een aparte CV, waarin de partijen deelnemers zijn.

De wijze waarop een gezamenlijke regeling is vormgegeven, bepaalt de wijze van verwerking voor verslaggevingsdoeleinden (zie hierna). De drie gedefinieerde vormen worden geacht elkaar uit te sluiten, dat wil zeggen dat er geen overlap is tussen de verschillende vormen.

Ten opzichte van IAS 31 benadrukt ED 9 sterker dat de juridische vorm van een gezamenlijke regeling niet doorslaggevend is voor de classificatie en de verwerkingswijze. Een gezamenlijke regeling in de vorm van een afzonderlijke juridische entiteit wordt bijvoorbeeld niet automatisch aangemerkt als een gezamenlijke entiteit (joint venture). Volgens ED 9 (en naar verwachting de nieuwe standaard)

zijn in plaats daarvan de contractuele rechten en verplichtingen van de verschillende partijen bepalend voor de classificatie en de verwerking van een gezamenlijke regeling.

Naar aanleiding van ontvangen commentaren op ED 9, met name op de moeilijk te trekken grens tussen gezamenlijke activa en gezamenlijke activiteiten, heeft de IASB inmiddels (voorlopig) besloten dat genoemde twee vormen van samenwerking in de nieuwe standaard zullen worden samengevoegd tot één categorie (genaamd: ‘gezamenlijke activiteiten’). Een praktisch argument voor deze samenvoeging is ook dat de verslaggeving van gezamenlijke activa en gezamenlijke activiteiten niet fundamenteel anders is. In beide gevallen verwerkt een deelnemer zijn ‘eigen’ posten (activa, verplichtingen, kosten en opbrengsten) en zijn aandeel in de ‘gezamenlijke’ posten, op basis van de contractuele afspraken. In het vervolg van deze paragraaf zal daarom geen onderscheid worden gemaakt tussen gezamenlijke activa en gezamenlijke activiteiten.

Verder wordt de veronderstelling dat de twee overblijvende vormen gezamenlijke regelingen elkaar uitsluiten expliciet verlaten. Onder de verwachte nieuwe standaard is derhalve denkbaar dat een gezamenlijke regeling zowel kenmerken heeft van een gezamenlijke activiteit als van een gezamenlijke entiteit (joint venture). In dergelijke hybride regelingen zal de regeling voor verslaggevingsdoeleinden moeten worden gesplitst in componenten, ieder met een eigen verwerkingswijze. De splitsing dient te zijn gebaseerd op de contractuele rechten en verplichtingen van de deelnemers.

Overigens is de verwachting dat de classificatie van gezamenlijke regelingen onder de verwachte nieuwe standaard aanleiding zal gaan geven tot implementatievragen. Het is denkbaar dat de IASB in de *Basis for Conclusions* van de nieuwe standaard nadere *guidance* zal opnemen over de indeling van gezamenlijke regelingen in de twee categorieën.

Verwerking in de jaarrekening

Een deelnemer in een gezamenlijke regeling in de vorm van gezamenlijke activiteiten, neemt in zijn eigen (enkelvoudige en geconsolideerde) jaarrekening het volgende op:

- de activa waarover hij zelf de zeggenschap heeft en zijn aandeel in de activa waarover gezamenlijk de zeggenschap wordt uitgeoefend met de andere deelnemers;
- de door hem aangegane verplichtingen en zijn aandeel in de verplichtingen die gezamenlijk zijn aangegaan met de andere deelnemers;
- de door hem gemaakte kosten en zijn aandeel in de gezamenlijke kosten van de deelnemers;
- zijn aandeel in de opbrengsten uit de verkoop van goederen of levering van diensten door de gezamenlijke activiteit.

Bovenstaande verwerkingswijze werd in het verleden wel aangeduid met ‘proportionele verwerking’ en is in zekere zin vergelijkbaar met ‘proportionele consolidatie’ van joint ventures, zij het dat proportionele consolidatie alleen plaatsvindt in de geconsolideerde jaarrekening van de deelnemer terwijl proportionele verwerking plaatsvindt in zowel de enkelvoudige als de geconsolideerde jaarrekening. Een deelnemer in een gezamenlijke regeling in de vorm van een joint venture dient deze te verwerken in zijn eigen jaarrekening op een vergelijkbare wijze als andere kapitaalbelangen (deelnemingen). Voor de enkelvoudige jaarrekening betekent dit een waardering van het kapitaalbelang op kostprijs of tegen reële waarde (IAS 27.38). Voor de geconsolideerde jaarrekening biedt de huidige IAS 31 een keuze tussen proportionele consolidatie en waardering volgens de equity-methode (zoals beschreven in IAS 28), waarbij proportionele consolidatie de voorkeur geniet⁸. In de verwachte nieuwe standaard zal, in navolging van ED 9, waardering volgens de equity-methode verplicht worden gesteld voor de geconsolideerde jaarrekening. Proportionele consolidatie is dan niet langer toegestaan.

Verlies van de gezamenlijke zeggenschap

Wanneer een deelnemer in een joint venture de gezamenlijke zeggenschap verliest, dient een eventueel resterend belang te worden verwerkt in overeenstemming met de op dat resterende belang van toepassing zijnde standaard. Deze is afhankelijk van de classificatie van het resterende belang:

- Indien de zeggenschap wordt verworven, valt het belang aan de te merken als een dochteronderneming. Verwerking op basis van IFRS 3 (2008) en IAS 27 brengt mee dat het oorspronkelijke belang tegen reële waarde wordt gewaardeerd en het verschil met de oude boekwaarde verwerkt wordt in de winst- en verliesrekening;
- Indien de gezamenlijke zeggenschap verloren gaat maar er wel sprake is van invloed van betekenis, valt het resterende belang aan te merken als een geassocieerde deelneming onder IAS 28. Zowel vóór als na de wijziging wordt het belang gewaardeerd volgens de equity-methode, zodat er geen winst of verlies wordt genomen op het resterende belang;
- Indien de gezamenlijke zeggenschap verloren gaat en er evenmin sprake is van invloed van betekenis, valt het resterende belang aan te merken als een investering onder IAS 39. Het resterende belang wordt hierbij tegen reële waarde gewaardeerd en het verschil met de oude boekwaarde wordt verwerkt in de winst- en verliesrekening.

Enigszins opvallend is dat er zowel bij het verwerven van de zeggenschap als het verloren gaan van invloed van betekenis sprake is van een herwaardering naar reële waarde

die in de winst- en verliesrekening wordt verwerkt⁹, terwijl de overgang van de gezamenlijke zeggenschap naar invloed van betekenis (een tussencategorie) plaatsvindt tegen boekwaarde. Deze uitzondering kan worden verklaard uit het feit dat IFRS qua waardering geen onderscheid maakt tussen geassocieerde deelnemingen en joint ventures.

Toelichtingen

IAS 31 en ED 9 stellen eisen aan de toelichtingen over gezamenlijke regelingen, welke onderstaand worden samengevat.

Allereerst dient een onderneming een beschrijving te geven van de aard en de omvang van zijn activiteiten die worden uitgevoerd via de verschillende vormen van gezamenlijke regelingen (joint ventures en overige gezamenlijke regelingen). Daarnaast dient een deelnemer in een gezamenlijke regeling aanvullende toelichtingen te verstrekken over voorwaardelijke verplichtingen en investeringsverplichtingen die de deelnemer (al dan niet gezamenlijk met andere deelnemers) is aangegaan.

Verder dient een deelnemer een lijst en omschrijving op te nemen van zijn belangen in belangrijke joint ventures en de (procentuele) omvang van de belangen die hij aanhoudt in deze joint ventures. Ook dient de deelnemer voor zijn belangen in joint ventures de bedragen te vermelden van zijn aandeel in de vlottende activa, vaste activa, kortlopende verplichtingen, langlopende verplichtingen, opbrengsten en winst of verlies (ED 9.39).

IAS 31 schrijft voor dat de kwantitatieve toelichtingen op geaggregeerde basis moeten worden gegeven (voor alle joint ventures tezamen), onafhankelijk van de wijze van verwerking (proportionele consolidatie of equity-methode). ED 9 bepaalt daarentegen dat de genoemde kwantitatieve toelichtingen moeten worden verstrekt voor iedere individueel belangrijke joint venture afzonderlijk en voor de andere joint ventures in totaal. Evenmin als IAS 31 staat ED 9 toe dat de genoemde gegevens inzake joint ventures worden samengevoegd met de vergelijkbare, door IAS 28 voorgeschreven gegevens over geassocieerde deelnemingen. Voor alle joint ventures tezamen die worden gewaardeerd volgens de equity-methode, dient een deelnemer de boekwaarde en zijn aandeel in het resultaat te vermelden.

ED 9 vereist daarnaast dat de aard en omvang wordt toegelicht van eventuele significante beperkingen (voortvloeiend uit bijvoorbeeld leningovereenkomsten en regelgeving) van de mogelijkheid van joint ventures om geldmiddelen te transfereren naar de deelnemer in de vorm van contante dividenden of terugbetaling van leningen of schulden.

3.2 Transacties tussen joint venture en deelnemers

Deelnemers in een joint venture kunnen bij of na oprichting activa of bedrijfsactiviteiten inbrengen in de joint

venture. Verder kunnen na oprichting transacties plaatsvinden tussen de joint venture en de deelnemers, bijvoorbeeld verkopen van activa van deelnemers aan de joint venture (*downstream*) en aankopen van activa van de joint venture door één van de deelnemers (*upstream*).

IAS 31.48 en SIC-13 *Jointly Controlled Entities – Non-Monetary Contributions by Venturers* behandelen de verwerkingswijze van downstream transacties in de jaarrekening van de deelnemer. De deelnemer moet al dan niet een deel van de winst of het verlies nemen op basis van de *substance* van een dergelijke transactie. Daarbij is bepaald dat in beginsel een deel van de winst of het verlies moet worden verantwoord, tenzij zich één van de volgende omstandigheden voordoet (SIC 13.5):

- de wezenlijke risico's en voordelen van eigendom van de ingebrachte activa zijn niet overgedragen aan de joint venture of;
- de winst of het verlies op de ingebrachte activa kan niet betrouwbaar worden bepaald of;
- de inbrengtransactie heeft geen economische betekenis (*commercial substance*), zoals dit begrip is omschreven in IAS 16.

Onder deze voorwaarden dient proportionele resultaatbepaling plaats te vinden, dat wil zeggen dat de deelnemer het deel van het resultaat op de transactie verantwoordt dat is toe te rekenen aan de belangen van de andere deelnemers in de joint venture. Het deel van het resultaat dat is toe te rekenen aan het eigen belang in de joint venture wordt geëlimineerd. Proportionele eliminatie geldt niet alleen voor resultaten op transacties tussen deelnemer en joint venture, maar ook voor uit deze transacties voortvloeiende baten, lasten en balansposten. Als zich één of meer van de voornoemde omstandigheden voordoen, dient een resultaat op een transactie met de joint venture volledig te worden geëlimineerd door de deelnemer. Als echter sprake is van een verlies op een dergelijke transactie, dient dit verlies volledig (en niet proportioneel) te worden verwerkt indien het betrekking heeft op een gedaalde opbrengstwaarde van vlottende activa of een bijzondere waardevermindering van vaste activa (IAS 31.48).

Bij aankoop van activa van een joint venture door een deelnemer (*upstream*), mag de deelnemer zijn aandeel in de boekwinst van de joint venture pas opnemen als hij de betreffende activa heeft doorverkocht aan een onafhankelijke derde. Voor boekverliezen geldt in principe dezelfde verwerkingswijze, behalve dat een deelnemer zijn aandeel in een boekverlies bij de joint venture onmiddellijk moet nemen indien dit verlies betrekking heeft op een gedaalde opbrengstwaarde van vlottende activa of een bijzondere waardevermindering van vaste activa.

ED 9 bevat geen eigen bepalingen over transacties tussen deelnemers en joint ventures, maar verwijst in plaats

daarvan naar de (op hoofdlijnen identieke) bepalingen uit IAS 28.22. In de Basis for Conclusions van ED 9 is toegelicht dat SIC-13 is geïntegreerd in ED 9 door het opnemen van de verwijzing naar IAS 28. Dit duidt er tevens op dat SIC-13 zal worden ingetrokken zodra de nieuwe standaard verschijnt. Naar verwachting leidt dit alles niet tot materiële wijzigingen in de verwerking van upstream en downstream transacties in de jaarrekening van een deelnemer, zij het dat de relevante bepalingen dan verspreid zullen zijn over meer standaarden (met name IAS 16.25, IAS 18.12, IAS 28.22 en IAS 36).

3.3 Belangrijke verschillen tussen IAS 31/ED 9 en Nederlandse regelgeving

De Nederlandse verslaggevingsbepalingen voor gezamenlijke regelingen zijn met name te vinden in artikel 2:409 en 2:414 lid 2b BW en in RJ 215 *Joint ventures*. Deze RJ-richtlijn is voor een belangrijk deel ontleend aan IAS 31. Niettemin bestaan er enkele verschillen tussen RJ 215 en IAS 31, welke verschillen zullen toenemen als IAS 31 wordt vervangen door de verwachte nieuwe standaard.

Evenals IAS 31 biedt RJ 215 voor joint ventures (gezamenlijke entiteiten) een keuze tussen proportionele consolidatie en waardering tegen nettovermogenswaarde, een Nederlandse variant van de equity-methode. Zowel de RJ als de Nederlandse wet (Titel 9 Boek 2 BW) beschouwen beide verwerkingswijzen als gelijkwaardig, zij het dat artikel 2:409b BW de nuance bevat dat proportionele consolidatie mag worden toegepast indien hiermee voldaan wordt aan het wettelijke inzichtvereiste. In de praktijk vormt deze nuance overigens niet snel een belemmering om te kiezen voor proportionele consolidatie. Als is gekozen voor proportionele consolidatie, dient de deelnemer op grond van artikel 2:414 lid 2b BW toe te lichten dat de joint venture daarvoor in aanmerking komt (*in casu* dat hiermee wordt voldaan aan het wettelijke inzichtvereiste).

RJ 215 kent evenals IAS 31 en ED 9 het principe van de proportionele resultaatbepaling bij de verwerking van transacties tussen deelnemers en joint ventures in de jaarrekening van een deelnemer. RJ 215.208 geeft aan dat geen (proportioneel) resultaat wordt verantwoord indien de door deelnemers ingebrachte niet-monetaire activa ongeveer aan elkaar gelijk zijn voor wat betreft aard, gebruik (in dezelfde bedrijfsactiviteit) én reële waarde. Dit wijkt af van het hiervoor genoemde criterium uit SIC 13 waarbij proportioneel resultaat wordt verantwoord tenzij (onder meer) de inbrengtransactie geen economische betekenis (*commercial substance*) heeft. Het zal vrij zeldzaam zijn dat er bij een inbrengtransactie in een joint venture geen sprake is van economische betekenis. Het RJ-criterium ('.ongeveer aan elkaar gelijk...') kan iets meer ruimte bieden om bij een inbrengtransactie in een joint venture niet over te gaan tot proportionele winstneming.

Tenslotte kent RJ 215 nauwelijks toelichtingseisen inzake gezamenlijke regelingen. De enige toelichtingen die worden genoemd, zijn de toelichting ex artikel 2:414 lid 2b BW (proportionele consolidatie en inzichtvereiste), alsmede de niet in de balans van een deelnemer opgenomen verplichtingen van zijn gezamenlijke regeling(en).

4. Joint ventures en het framework

Het vervallen van proportionele consolidatie wordt door de IASB voornamelijk gemotiveerd door strijdigheid met het framework (ED 9, BC8-BC14). In deze paragraaf bespreken wij een aantal aspecten van proportionele consolidatie en de equity-methode die raken aan het framework.

In het framework wordt een aantal fundamentele aspecten ten aanzien van de doelstelling en de inhoud van de financiële verslaggeving besproken, waaronder:

- de doelstelling van jaarrekeningen, welke primair wordt gedefinieerd als het verschaffen van informatie die nuttig is voor een ruime kring van gebruikers van informatie bij het nemen van economische beslissingen. De informatieverschaffing richt zich op de financiële positie, resultaten (performance) en veranderingen in financiële positie van een onderneming;
- kwalitatieve kenmerken van jaarrekeninginformatie die het nut daarvan voor gebruikers bepalen: begrijpelijkheid, relevantie, betrouwbaarheid (onderverdeeld in subkenmerken, waaronder getrouwe weergave ofwel *faithful representation*) en vergelijkbaarheid; elementen waaruit een jaarrekening is opgebouwd: activa, verplichtingen, eigen vermogen, baten en lasten. Daarbij wordt ingegaan op de definitie van deze elementen, de criteria voor verwerking daarvan in de balans en in de winst- en verliesrekening en de keuze voor de waarderingsgrondslagen;
- een korte bespreking van enkele financiële vermogensinstandhoudingsconcepten.

Een beoordeling langs verschillende aspecten van het framework is meestal een diffuus proces, aangezien een beoordeling ten opzichte van doelstelling, kwalitatieve kenmerken en conformiteit met definities in verschillende richtingen kan wijzen. Een keuze omtrent de wijze van het verstrekken van informatie behelst veelal een afweging, waarbij een bepaald evenwicht moet worden gevonden dat vrijwel altijd subjectief en tijdgebonden is.

Het 'control'-probleem bij proportionele consolidatie

Het door de IASB genoemde argument van strijdigheid met het framework lijkt voort te komen uit een eerdere analyse van Milburn en Chant (1999), die beschrijven dat het aspect control (de zeggenschap) een wezenlijk onderdeel uitmaakt van de definitie van een actief zoals opgenomen

in het framework van de IASB. In het framework wordt een actief gedefinieerd als: '...een uit gebeurtenissen in het verleden voortgekomen middel, waarover de entiteit de zeggenschap uitoefent en waaruit in de toekomst naar verwachting economische voordelen naar de entiteit zullen vloeien'. (IASB-framework, par. 49(a); cursief toegevoegd door auteurs).

De zeggenschap over een middel kan zich in verschillende vormen manifesteren. Bijvoorbeeld in de vorm van direct eigendom of beschikkingsmacht, zoals ten aanzien van installaties of voorraden, of in de vorm van contractuele rechten op toekomstige kasstromen, zoals bij vorderingen. Bij een aandelenbelang in een andere onderneming kan daarnaast op indirecte wijze de zeggenschap over de activa van deze onderneming worden uitgeoefend, indien er sprake is van de zeggenschap (control) over deze onderneming. Zowel IAS 27 als IAS 31 definiëren 'de zeggenschap' daarbij als: 'De macht om het financiële en operationele beleid van een economische activiteit te sturen, teneinde er voordelen uit te verkrijgen'.

Bij een joint venture is er geen sprake van de zeggenschap, maar van gezamenlijke zeggenschap. Proportionele consolidatie leidt ertoe dat activa (proportioneel) in de geconsolideerde balans worden opgenomen waarover noch de directe zeggenschap bestaat (eigendom of beschikkingsmacht), noch op indirecte wijze de zeggenschap kan worden uitgeoefend via de macht om het financiële en operationele beleid te sturen. Proportionele consolidatie zou daarmee strijdig zijn met de definitie van een actief in het framework. Ten aanzien van verplichtingen bestaat een vergelijkbaar bezwaar, aangezien proportionele consolidatie ertoe leidt dat verplichtingen van de joint venture (proportioneel) in de balans van de deelnemer worden opgenomen terwijl deze niet (direct of indirect) de schuldenaar is.

Vooraf op basis van bovenstaande analyse menen Milburn en Chant (1999) dat een belang in een joint venture moet worden verwerkt op basis van de rechten en verplichtingen waarover de deelnemer wel de zeggenschap heeft. Bij een joint venture in de vorm van een aandelenbelang, is het aandelenbelang zelf het actief waarover de zeggenschap bestaat en dat in de balans van de deelnemer zou moeten worden verwerkt. Op basis hiervan bevelen zij aan om de equity-methode te hanteren. Als alternatieve waarderingsmethoden voor een aandelenbelang noemen zij heel kort kostprijs en *fair value*, maar deze worden kort afgedaan als ouderwets en minder relevant (kostprijs), respectievelijk strijdig met het realisatiebeginsel (*fair value*).

In ED 9 volgt de IASB de vorenstaande analyse, waarbij het control-probleem als dragend argument wordt gehanteerd om proportionele consolidatie niet langer toe te staan: 'These supposed assets and liabilities do not meet the definition of assets and liabilities in the Framework. [...]

Consequently, the amounts recognised are not a faithful representation of the entity's assets and liabilities' (ED 9, BC8, cursief toegevoegd door auteurs).

De constatering dat proportionele consolidatie strijdig is met het begrip 'control' in de definitie van een actief, lijkt ons juist. Maar de analyse ten opzichte van het framework is volgens ons niet volledig. Wij noemen hierna een aantal aspecten – eveneens in verband met het framework – die niet expliciet door de IASB (en evenmin door Milburn en Chant, 1999) in de analyse zijn betrokken.

Het framework omvat meer dan definities

Zoals hiervoor genoemd worden in het framework meerdere aspecten besproken die fundamenteel zijn voor de financiële verslaggeving. Of proportionele consolidatie, de equity-methode of een andere methode de voorkeur verdient, is niet alleen te beoordelen naar conformiteit met de definities. Evenzeer moet worden beoordeeld in welke mate aan de doelstelling van gebruiksnuut wordt voldaan en op basis van welke kwaliteitskenmerken de ene of juist de andere methode de meest nuttige informatie verschaft. Hoewel dit een moeilijk grijpbaar en te documenteren proces is, zou bij een principiële keuze voor één verslaggevingsmethode voor joint ventures ook het gebruiksnuut van informatie volgens de alternatieve methoden moeten worden beoordeeld. De enkele constatering dat proportionele consolidatie leidt tot strijdigheid met de definities lijkt daarvoor een te smalle basis.

Kwaliteitskenmerken – relevantie

In verklarend empirisch onderzoek komen kwaliteitskenmerken van informatie regelmatig aan de orde. Daarbij wordt de 'relevantie' van informatie veelal onderzocht door het leggen van statistische verbanden tussen verschillende verslaggevingsvariabelen onderling en verslaggevingsinformatie en prijsvorming op de effectenmarkt. Over de verslaggeving voor joint ventures zijn diverse verklarende onderzoeken verricht waarin voor regelgevers als de IASB interessante gezichtspunten zijn te vinden.

Zo vergeleken Graham e.a. (2003) in de in paragraaf 2 reeds aangehaalde studie de informatie-inhoud tussen verslaggeving op basis van proportionele consolidatie en de equity-methode voor 78 Canadese beursgenoteerde ondernemingen over de periode 1995-2001. Op beide datasets (ieder 219 waarnemingen) werd regressieanalyse toegepast gericht op het verband tussen rendement op eigen vermogen en diverse financiële ratio's uit het voorgaande jaar. Daaruit bleek dat financiële ratio's op basis van proportionele consolidatie een hogere 'voorspellingskracht' hebben voor het rendement op eigen vermogen dan ratio's op basis van de equity-methode. Ook de relatie tussen aandelenrendementen en financiële ratio's bleek sterker ingeval deze laatste waren bepaald op basis van

proportionele consolidatie. De onderzoekers concluderen dat proportionele consolidatie een hogere voorspellingskracht heeft voor aandelenrendementen en meer relevante informatie bevat voor aandelenbeleggers dan de equity-methode. Zoals in paragraaf 2 vermeld, onderzocht Bauman (2003) financiële informatie van joint ventures van industriële ondernemingen uit de Verenigde Staten. Bij een vergelijking van de equity-methode en proportionele consolidatie vond hij dat de markt meer gewicht toekent aan verplichtingen binnen een joint venture dan aan activa, in gevallen waar garanties waren verstrekt voor deze verplichtingen. De bij toepassing van de equity-methode opgenomen informatie in de toelichting over activa en verplichtingen van joint ventures schoot in veel gevallen tekort om dit te compenseren. Dat de equity-methode relevante informatie onthoudt aan beleggers komt ook naar voren uit onderzoek van Soonawalla (2006). Kothavala (2003) vergeleek, voor Canadese ondernemingen, de relatieve informatie-inhoud van proportionele consolidatie en de equity-methode ten opzichte van marktrisico. Ook hier werd geconcludeerd dat proportionele consolidatie meer relevante informatie geeft ter verklaring van aandelenkoersbewegingen dan de equity-methode. Echter, informatie op basis van de equity-methode leek relevanter ter verklaring van risicopremies van obligaties. Kothavala concludeert dat verschillende marktpartijen financiële informatie over joint ventures verschillend gebruiken. Bauman (2007) concludeert op basis van financiële informatie van industriële ondernemingen uit de Verenigde Staten juist het tegenovergestelde, namelijk dat proportionele consolidatie ook relevanter is voor de verklaring van risicopremies van obligaties. Stoltzfus en Epps (2005) concluderen dat risicopremies van obligaties beter worden verklaard door proportionele consolidatie dan op basis van de equity-methode, wanneer garanties zijn afgegeven voor de schulden van joint ventures.

Hoewel deze onderzoeksbevindingen niet helemaal eensluidend zijn, wijzen zij erop dat proportionele consolidatie van joint ventures in veel gevallen relevantere informatie verschaft – in de zin van een sterker verband tussen verslaggevingsinformatie en prijsvorming op aandelen- en obligatiemarkt – dan de equity-methode. Dit lijkt aan te sluiten op diverse commentaarbrieven op ED 9 waarin wordt gesteld (maar niet onderbouwd) dat proportionele consolidatie leidt tot nuttiger informatie en een betere weergave van de economische werkelijkheid dan waardering volgens equity-methode (IASB, 2008c).

Bezien vanuit het framework lijkt hier sprake van een dilemma: moet nu zwaarder wegen dat proportionele consolidatie informatie bevat die nuttiger is voor economische beslissingen, of dat proportionele consolidatie zich slecht verhoudt tot de definities van een actief en een verplichting? Het framework kent geen hiërarchie om

dergelijke tegengestelde signalen tegen elkaar af te wegen. Hoe het ook zij, bij een principiële keuze voor één verslaggevingsmethode voor joint ventures zou ook het gebruiksnut van informatie van de verschillende alternatieve methoden moeten worden vergeleken.

Nogmaals 'control' – reporting entity

In het voorgaande is reeds aangegeven dat 'de zeggenschap' op twee niveaus een rol speelt: als onderdeel van de definitie van een actief in het framework en als onderdeel van het consolidatiecriterium in de afzonderlijke standaarden IAS 27 en IAS 31. Het consolidatiecriterium – en daarmee de afgrenzing van de geconsolideerde eenheid waarover verslag wordt gedaan ('reporting entity') – is niet verankerd in het huidige IASB-framework. Als de reporting entity zou zijn afgebakend op basis van het criterium van de zeggenschap, is het duidelijk dat joint ventures daarbuiten vallen en dat proportionele consolidatie daarin niet past. Nu een dergelijke afbakening niet in het huidige framework is geregeld en proportionele consolidatie op standaardniveau (IAS 31) expliciet is toegestaan en zelfs de voorkeur geniet, lijkt ons de stelling dat proportionele consolidatie strijdig zou zijn met het (huidige) framework niet sluitend.

Het kan overigens goed zijn dat de IASB in zijn gedachtevorming over de reporting entity al anticipeert op voorgenomen veranderingen in het framework. De IASB is immers gezamenlijk met de FASB doende om zijn framework aan te passen, waarbij een afzonderlijke fase is onderkend rondom aspecten van de eenheid waarover verslag wordt gedaan (Phase D: Reporting Entity). Over dit onderwerp is inmiddels een Discussion Paper gepubliceerd (IASB, 2008b), waarin onder meer meningen werden gevraagd over het afbakenen van de reporting entity als onderdeel van het framework. Over deze fase wordt later in 2009 een exposure draft verwacht; het is zeer wel mogelijk dat daarin zal worden voorgesteld om de grenzen van de reporting entity te trekken langs het criterium van de zeggenschap. Het niet langer toestaan van proportionele consolidatie bij joint ventures zou daarmee in overeenstemming zijn. Het is minder gelukkig dat de IASB bij het vervaardigen van een standaard vooruitloopt op een nog lopende (fundamentele) discussie over de inhoud van het framework. Dit is echter een verschijnsel dat bij meerdere IASB-projecten waarneembaar is¹⁰.

Evaluatie equity-methode en alternatieve methoden

Bij het voorstel om proportionele consolidatie te laten vervallen heeft de IASB niet beoordeeld hoe sterk de equity-methode is ten opzichte van het framework. Ook is niet beoordeeld of er alternatieve verslaggevingsmethoden zijn die de voorkeur genieten boven de equity-methode. Dat de IASB deze stappen niet heeft gezet blijkt onder meer uit ED 9: '...the equity method has been used to account for joint ventures

in jurisdictions around the world for many years. The consideration of the equity method, and any alternative to it, is outside the scope of this short-term project' (ED 9, BC14).

In de literatuur is door Dieter en Wyatt (1978) wel de expanded equity method bepleit voor joint ventures, een tussenvariant tussen proportionele consolidatie en de equity-methode. Een andere tussenvariant, de gross equity method, wordt in het Verenigd Koninkrijk voorschreven door FRS 9 *Associates and Joint Ventures*. Een dergelijk tussenvariant heeft buiten het Verenigd Koninkrijk overigens weinig steun gekregen.

In de literatuur is daarnaast de nodige kritiek geuit op de equity-methode, waarbij met name wordt gewezen op de beperkte informatie-eigenschappen die inherent zijn aan de methode en de in veel gevallen gebrekkige informatie in de toelichting (Davis en Largay, 1999). Ook Nobes (2002) is kritisch over de equity-methode en richt zich daarbij in het bijzonder op de magere theoretische onderbouwing en het nogal arbitrair bepaalde toepassingsgebied. Hij suggereert dat alle niet geconsolideerde investeringen beter kunnen worden gewaardeerd tegen fair value. Camfferman en Eeftink (2010) wijzen erop dat zowel conceptueel als binnen IAS 28 niet duidelijk is of de equity-methode moet worden gezien als een waarderingsmethode voor een specifiek financieel instrument of als een gesaldeerde variant van consolidatie (*one line consolidation*).

Indien de equity-methode one-line consolidation zou zijn, zou daartegen een vergelijkbaar bezwaar bestaan als tegen proportionele consolidatie. Op gesaldeerde wijze (*one line*) wordt immers een pro rata deel van de activa en de verplichtingen in de balans van de deelnemer opgenomen, terwijl daarover niet de zeggenschap bestaat. Anderzijds zijn er signalen dat de IASB de equity-methode beschouwt als een waarderingsmethode voor een specifiek financieel instrument¹¹. Als een geassocieerde deelneming (evenals een joint venture) inderdaad is aan te merken als een financieel instrument, had de IASB zich gelijktijdig de vraag kunnen stellen of de equity-methode daarvoor de meest geschikte waardering is.

5. Samenvatting en slotopmerkingen

Uit diverse onderzoeken blijkt dat de wijze van verslaggeving voor joint ventures relevant is voor de praktijk van de jaarrekening en de financiële analyse. Omdat zowel proportionele consolidatie als de equity-methode breed worden toegepast, is het begrijpelijk dat de IASB de behandeling van joint ventures en soortgelijke regelingen heeft willen heroverwegen. Het is daarbij positief dat in de gekozen benadering minder dan voorheen de nadruk ligt op de juridische vorm en meer op de contractuele rechten en verplichtingen van de deelnemers in een joint venture of andere gezamenlijke regeling.

Een aantal motieven is voor de IASB leidend geweest om

proportionele consolidatie voor pure joint ventures niet langer toe te staan: convergentie op korte termijn met U.S. GAAP, het elimineren van verslaggevingskeuzes en strijdigheid met het framework.

- Ten aanzien van convergentie merken wij op dat de verwachte nieuwe standaard dit slechts in beperkte mate bereikt, aangezien er in de definities, het toepassingsgebied en de vereiste toelichtingen in de nieuwe standaard belangrijke verschillen blijven bestaan met U.S. GAAP;
- Er valt veel aan te merken op de onderbouwing van de IASB voor het elimineren van proportionele consolidatie. De inhoud van ED 9 benadrukt weliswaar de problemen van proportionele consolidatie, maar geeft niet aan waarom de equity-methode of een andere waarderingsmethode daarboven te prefereren valt. Naar onze mening had de IASB bij het formuleren van een nieuwe standaard ook de voor- en nadelen van de equity-methode en mogelijke alternatieve methoden expliciet moeten betrekken. Daarbij had aandacht kunnen worden besteed aan het hybride en conceptueel onduidelijke karakter van de equity-methode, de beperkte intrinsieke informatie-eigenschappen van deze methode en de vraag welke specifieke toelichtingen nodig zijn om dit informatiegat te kunnen dichten;
- Proportionele consolidatie is strijdig met de definities van een actief en een verplichting in het framework en leidt volgens de IASB derhalve tot het in de balans opnemen van bedragen die geen getrouwe weergave zijn van de activa en verplichtingen van een onderneming. Er bestaat echter een veel breder en complexer verband tussen de verslaggeving voor joint ventures en het framework dan naar voren komt in de discussie die de IASB aanbiedt in ED 9. Bezien vanuit meerdere aspecten van het framework is de conclusie van de IASB dat proportionele consolidatie strijdig is met het (huidige) framework niet overtuigend.

Al met al had de IASB er beter aan gedaan om het vraagstuk van joint ventures breder en meer fundamenteel te benaderen, waarbij de aandacht zich had kunnen richten op het ontwikkelen van de beste methode van verslaggeving in plaats van het selectief elimineren van één van de huidige alternatieven. Door dit achterwege te laten, geeft het proces van regelgeving geen overtuigende basis voor de verslaggeving voor joint ventures en andere gezamenlijke regelingen.

Dergelijke kritiek is bij de IASB niet onbekend. Diverse belanghebbenden, met name uit Europa, hebben in het commentaarproces uitgebreid bezwaar geuit tegen de voorstellen in ED 9. Daarbij is vrij breed aangevoerd dat proportionele consolidatie leidt tot een informatieverstrekking die de economische werkelijkheid beter weergeeft dan waardering volgens equity-methode. Ondanks deze kritiek lijkt de IASB vooral op grond van het framework-argument te willen vasthouden aan de in ED 9 ingezette richting.

Naar de toekomst toe is het belangrijk dat de IASB veel sneller voortgang maakt met zijn framework project. Daarmee kan voorkomen worden dat individuele standaarden worden vervaardigd op basis van een 'informeel framework' dat zich alleen binnen een kleine IASB-kring aan het ontwikkelen is, maar waarover in het publieke domein nog nauwelijks discussie is gevoerd. Ook kan daarmee worden voorkomen dat individuele standaarden naar de buitenwereld toe geforceerd moeten worden beargumenteerd op basis van het huidige (en kennelijk gedateerde) officiële framework. ■

Prof. drs. E. Eeftink RA is partner bij KPMG en hoogleraar Financial Reporting aan de Vrije Universiteit Amsterdam. R. de Feijter RA is senior manager bij het Department of Professional Practice van KPMG.

Literatuur

- Accounting Standards Board (1997), *Financial Reporting Standard 9: Associates and Joint Ventures*, The Accounting Standards Board Limited, London, United Kingdom.
- AICPA Accounting Standards Executive Committee, Accounting Standards Division (1979), *Joint Venture Accounting*, Issues Paper, American Institute of Certified Public Accountants.
- Bauman, M.P. (2007), Proportionate consolidation versus the equity method: additional evidence on the association with bond

ratings, *International Review of Financial Analysis*, vol. 16, no. 5, pp. 496-507.

- Bauman, M.P. (2003), The impact and valuation of off-balance-sheet activities concealed by equity method accounting, *Accounting Horizons*, vol. 17, no. 4, pp. 303-314.

- Bos, A. de en M. Pronk (1998), Joint ventures, in: J.A.G.M. Koevoets, L.G. van der Tas en R.G.A. Vergoossen (red.), *Het jaar 1997 verslagen: onderzoek jaarverslaggeving Nederlandse ondernemingen*, Amsterdam /

Deventer: Kluwer/ Koninklijk NIVRA, pp. 57-74.

- Camfferman, C. en E. Eeftink (2010), Geassocieerde deelnemingen in de jaarrekening: informatie in de toelichting', te verschijnen in: *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, vol. 84, no. 1/2.
- Canadian Institute of Chartered Accountants (CICA), *CICA Handbook*, Section 3055, Toronto, Ontario.
- Davis, M.L. en J.A. Largay III (1999), Financial reporting of 'significant influence' equity investments: Analysis and managerial

issues. *Journal of Managerial Issues*, vol. 11, pp. 280-298.

■ Dieter, R. en A.R. Wyatt (1978), 'The expanded equity method – an alternative in accounting for investments in joint ventures', *Journal of Accountancy*, vol. 145, no. 6, June, pp. 89-94.

■ Eeftink, E. (1999), 'Winstneming bij inbreng van activa in een joint venture', *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, vol. 73, no. 7/8, pp. 409-421.

■ Graham, R.C., R.D. King en C.K.J. Morrill (2003), 'Decision usefulness of alternative joint venture reporting methods', *Accounting Horizons*, vol. 17, no. 3, pp. 123-137.

■ International Accounting Standards Board (2007), *ED 9 Joint Arrangements*, Exposure Draft, September.

■ International Accounting Standards Board (2008a), *IAS 31 Interests in Joint Ventures*, IFRS Bound Volume, Official pronouncements as issued at 1 January 2009.

■ International Accounting Standards Board

(2008b), *Preliminary Views on an improved Conceptual Framework for Financial Reporting, The Reporting Entity*, Discussion Paper, May 2008.

■ International Accounting Standards Board (2008c), Staff analysis of comment letters: Summarised overview, Agenda paper 10A, *Information for Observers*, Board Meeting 17 April 2008, London.

■ International Accounting Standards Board, International Financial Reporting Interpretations Committee (1998), *SIC-13 Jointly Controlled Entities – Non-Monetary Contributions by Venturers*, IFRS Bound Volume, Official pronouncements as issued at 1 January 2009.

■ Kothavala, K. (2003), 'Proportional consolidation versus the equity method: A risk measurement perspective on reporting interests in joint ventures', *Journal of Accounting and Public Policy*, vol. 22, no. 6, pp. 517-538.

■ KPMG International Financial Reporting Group en I. von Keitz (2006), *The Application of IFRS: Choices in Practice*, KPMG.

■ Milburn, J.A. en P.D. Chant (1999), *Reporting interests in joint ventures and similar arrangements*, G4+1 Special Report, Financial Accounting Series, 201-E, U.S. Financial Accounting Standards Board, Norwalk, CT.

■ Nobes, C. (2002), 'An analysis of the international development of the equity method', *Abacus*, vol. 38, no. 1, pp. 16-45.

■ Raad voor de Jaarverslaggeving (2009), *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen*, jaareditie 2009, Hoofdstuk 215 Joint ventures, Kluwer.

■ Soonawalla, K. (2006), 'Accounting for joint ventures and associates in Canada, UK and US: do US rules hide information?', *Journal of Business Finance and Accounting*, vol. 33, no. 3/4, pp. 395-417.

■ Stoltzfus, R.L. en R.W. Epps (2005), 'An empirical study of the value-relevance of using proportionate consolidation accounting for investments in joint ventures', *Accounting Forum*, vol. 29, no. 2, pp. 169-190.

Noten

1 Vanuit de optiek van de jaarrekening van de joint venture zelf bestaat er nog een geheel ander vraagstuk, namelijk welke verslaggevingsbasis moet worden gehanteerd in de eigen jaarrekening van de joint venture. Dit vraagstuk blijft hier buiten beschouwing.

2 Onder US GAAP is in de loop der jaren een vrij grote diversiteit aan regelgeving en bedrijfstakspecifieke guidance ontstaan rondom joint ventures. Over het algemeen moet onder US GAAP de equity-methode worden toegepast op joint ventures (zoals gedefinieerd onder US GAAP). Echter, afhankelijk van de vorm van de joint venture wordt ook proportionele consolidatie toegepast in specifieke bedrijfstakken zoals olie- en gaswinning, mijnbouw en bouw & constructie.

3 Een uitgebreide beschrijving van deze problematiek wordt gegeven door Eeftink (1999). Aantekend wordt dat de regelgeving op dit punt sindsdien is gewijzigd.

4 De vermogensmutatiemethode is een ruimere verzameling methoden voor de waardering van deelnemingen; de equity-methode en de in Nederland veel toegepaste nettovermogenswaardemethode zijn beiden een variant van de vermogensmutatiemethode.

5 CICA Handbook Section 3055 – Interests

in Joint Ventures. Canadese ondernemingen van openbaar belang met een winsttoegmerk zullen vanaf 1 januari 2011 IFRS-standaarden moeten toepassen in plaats van Canadian GAAP; de (verplichte) toepassing van proportionele consolidatie zal dan vervallen. De Canadese Accounting Standards Board (AcSB) had ED 9 Joint Arrangements ook als Exposure Draft gepubliceerd onder Canadian GAAP, met het doel om deze vooruitlopend op integrale transitie naar IFRS in Canadian GAAP op te nemen. Echter, vanwege de vertraging bij het afronden van ED 9 bij de IASB is de AcSB nu voornemens om een nieuwe standaard omtrent 'joint arrangements' pas op te nemen als onderdeel van de integrale transitie naar IFRS (1 januari 2009), zonder mogelijkheid voor vrijwillig eerdere toepassing onder Canadian GAAP.

6 Het begrip 'control' is in het Nederlands vertaald als 'de zeggenschap'. Hoewel valt te betwisten of deze vertaling adequaat is, hanteren wij in deze bijdrage de officieel vertaalde term 'de zeggenschap'.

7 Deze informatie is ontleend aan de IASB Project Summary Joint Ventures (augustus 2009) en aan de IASB Staff papers ten behoeve van de vergadering van de IASB op 20 mei 2009.

8 Dat proportionele consolidatie de voorkeursmethode is onder de huidige IAS 31 blijkt uit IAS 31.40: '... This Standard does not recommend the use of the equity method because proportionate consolidation better reflects the substance and economic reality of a venturer's interest in a jointly controlled entity, that is to say, control over the venturer's share of the future economic benefits.' De voorkeur in IAS 31 voor proportionele consolidatie gaat in ieder geval terug tot de IAS 31-versie uit 2000.

9 Bij de verwerving van de zeggenschap en bij het verloren gaan van invloed van betekenis wordt het oude belang geacht te zijn opgeofferd in het kader van de verkrijging van het nieuwe belang. Opoffering wordt geacht te hebben plaatsgevonden tegen de reële waarde op dat moment, terwijl het nieuwe belang initieel moet worden gewaardeerd tegen de reële waarde op dat moment. De facto wordt het overblijvende belang dus via het resultaat geherwaardeerd naar reële waarde.

10 Wij denken onder meer aan: IFRS 3 en IAS 27 die uitgaan van het 'economic entity' concept, IFRS 2 dat ervan uitgaat dat equity-settled opties onderdeel zijn van het eigen vermogen, en exposure drafts inzake voorzieningen en Rate-regulated Activities die geen afzonderlijke

verwerkingscriteria ('recognition') kennen.

i Het meest duidelijke signaal is opgenomen in de 'Improvements to IFRSs 2009', waarin de IASB in de Basis for Conclusions in BC24D onder meer heeft opgenomen: '[...] However, the acquisition of an interest in an associate represents the ac-

quisition of a financial instrument. The acquisition of an interest in an associate does not represent an acquisition of a business with subsequent consolidation of the constituent net assets. The Board noted that paragraph 20 of IAS 28 explains only the methodology used to account for investments

in associates. This should not be taken to imply that the principles for business combinations and consolidations can be applied by analogy to accounting for investments in associates and joint ventures.'